

Sociëteit Amicitia¹

J.C.I. de Pree

Op 4 juni 1898 besluiten twaalf Rijswijkse heren, bijeen in de uitspanning Witsenburg, tot oprichting van de vereniging "Sociëteit Onderlinge Trouw". De sterke groei van de gemeente, die zojuist de drieduizendste inwoner heeft verwelkomd, en de "vele aanvragen om tot de al bestaande bijeenkomsten van bedoelde heren te mogen toetreden", worden in het verslag van de vergadering als motieven genoemd.

Het eerste bestuur bestaat uit de heren C. van Andel, A. Jonguière en J.W. Schuurman. Het doel van de vereniging is "het bevorderen van gezellig verkeer, welk doel zij tracht te bereiken door het oprichten en instandhouden eener Sociëteit", aldus de oudste statuten die dateren uit 1904. In dat jaar wordt koninklijke goedkeuring verkregen en wordt de naam Amicitia (= Vriendschap) aangenomen. De nieuwe vereniging, die Witsenburg als plaats van samenkomst blijft gebruiken, voorziet onmiskenbaar in een behoefte: het aantal leden stijgt van 23 in 1899 tot 35 in 1902. Al snel is er sprake van zeven sociëteitsmiddagen en twee dito avonden per week, waarbij vooral het middagbezoek met gemiddeld vijftien aanwezigen opvalt. Hoe precies de Rijswijkse heren rond de eeuwwisseling het doel van hun vereniging trachtten te bereiken is uiteraard maar tot op beperkte hoogte te reconstrueren. Conversatie, gebruik van de leestafel en, zo valt uit oude verslagen op te maken, de beoefening van whist en het daar aan verwante Bostonspel, alsmede biljarten en kegelen waren in elk geval favoriete bezigheden.

Eens per jaar wordt een avond georganiseerd waarop ook de dames welkom zijn. De maatschappelijke achtergrond van de leden valt uit het bij Amicitia beschikbare materiaal niet te achterhalen; het frequente middagbezoek, de grote beslotenheid (nieuwe leden kwamen slechts voor de vanzelfsprekende ballotage in aanmerking op voordracht van het bestuur) en de aard van de bezigheden wijzen op een gezelschap van bemiddelde lieden met veel vrije tijd.

Ups en downs

Witsenburg komt al na enkele jaren onder een nieuwe directie en draagt van dan af de naam Kuijs-Witsenburg. Er vindt een aanzienlijke uitbreiding van het gebouw plaats om de vele gebruikers, waarvan de sociëteit een zeer belangrijke is, te kunnen herbergen. Het lidmaatschapsgeld wordt, in verband met de doorgevoerde huurverhoging, van vier op tien gulden per jaar gebracht. Toen de investering echter niet aan de verwachtingen bleek te voldoen, trad een toenemende verkoeling in de onderlinge verhouding op. Een voorstel van de beheerders om een concurrent, de sociëteit Gezelligheid (?!), een avond per week de voor Amicitia gereserveerde ruimte te laten gebruiken, verbetert de relatie niet. Uiteindelijk besluit Amicitia in 1908 te verhuizen naar hotel-café-restaurant Leeuwendaal, een vrij nieuw etablissement op de Haagweg, hoek Geestbrugweg/Oranjelaan. Het al langer bestaande plan om een eigen gebouw te verwerven blijkt nog niet haalbaar. Dit staat een voortgezette bloei evenwel niet in de weg: kort na 1910 wordt het voorlopige hoogtepunt van circa vijftig leden bereikt.

Bij het naderen van de Eerste Wereldoorlog komt de eerste terugslag; het ledental daalt snel, van 43 in juni tot 30 in september 1914. Financiële en bestuursperikelen zijn onvermijdelijk en als in 1915 de lokalen in Leeuwendaal zware brandschade oplopen, houdt de sociëteit praktisch op te functioneren. Pas in 1923 komt zij op vrij curieuze wijze weer tot leven. Een 'vertrouwelijke circulaire aan 122 heeren te Rijswijk' van enkele inwoners, die geen lid van het oude Amicitia waren, roept op te komen tot de oprichting van een sociëteit in Rijswijk. Dit levert onmiddellijk meer dan dertig positieve reacties op. Onder de aspirant-leden blijken ook de acht resterende leden van de oude vereniging te

¹ Oorspronkelijk verschenen in Kroniek Historische Vereniging Rijswijk 1994, aflevering 2

zijn, die informeel in de voorafgaande jaren contact hadden gehouden. Als zij wijzen op het bestaan van Amicitia en haar nog aanwezige bezittingen, is het niet moeilijk te besluiten geen nieuwe sociëteit te beginnen, maar de oude te reactiveren. Ook de plaats van samenkomst is dezelfde, het weer herstelde Leeuwendaal. Het ledental bereikt eind 1923 de omvang van zestig, een record dat meer dan 65 jaar zal stand houden. Onder hen een van de oprichters, dr. P.F. Augustijn, die ook het 50-jarig bestaan in 1948 nog zou meemaken.

Eigen gebouw

Het jaar 1928 is van bijzondere betekenis voor Amicitia. Eindelijk slaagt men erin een eigen gebouw te verwerven, het pand Oranjelaan 39. Binnen één maand wordt dit nog geen vijf jaar oude woonhuis onder leiding van het lid de architect Speelman, tot een sociëteitsruimte met daarboven een beheerderswoning verbouwd. De kosten van gebouw, verbouwing en inventaris, tezamen 18.800 gulden, worden grotendeels uit leningen en schenkingen van de leden gefinancierd. Met 45 à 55 leden leidt men hier geruime tijd een vrij bloeiend bestaan, zeker als het gelukt is het overmatige drankgebruik van de gerant (op rekening van Amicitia!) te beperken. Een kegelbaan ontbreekt echter en als kaartspelen zijn ombre en het nog nieuwe bridge favoriet geworden, maar overigens lijkt het sociëteitsleven – zeven middagen en drie avonden per week – niet wezenlijk anders dan enkele decennia tevoren. Alleen worden dames een iets minder bijzonder verschijnsel in de lokalen van Amicitia: vanaf 1929 mogen zij, met elkaar, er elke dinsdagmiddag bridgen en bij bijzondere evenementen kunnen zij vaker worden geïntroduceerd. Bekende (bestuurs)leden in deze periode zijn dr. J. van der Sluys, die 23 jaar voorzitter was, en ir. P. Stempels, die in 1972 zijn 40-jarig jubileum als penningmeester zou vieren.

Crisis- en oorlogsjaren

Intussen gaat het wereldgebeuren niet onopgemerkt aan de sociëteit voorbij. De crisis blijkt in het begin van de jaren dertig nogal wat leden tot opzegging te nopen en de mobilisatie in 1939 doet het bestuur besluiten het gebouw open te stellen voor hier gelegerde officieren. In de oorlogsjaren zelf blijft de sociëteit geopend, zoals uit het enige resterende stuk uit deze tijd, het introductieboek, valt af te leiden. Een krantenbericht bij het zestigjarig bestaan in 1958 geeft enige aanwijzing over de opstelling van de leden in die tijd, toen Duitsgezinden de tekst: “Hier heerscht de Engelsche ziekte” op de stoep schilderden.

Na de oorlog wordt het sociëteitsleven op de oude voet voortgezet, zo kan worden aangenomen (tot 1960 zijn geen jaarverslagen e.d. aanwezig). Vanaf 1949 wordt gastvrijheid verleend aan de Rotary-afdeling Rijswijk, die dan juist is opgericht. De nog steeds 40 à 55 leden (dit aantal valt op te maken uit financiële stukken die wel aanwezig zijn) concentreren zich in toenemende mate op het bridgespel. Biljart, excursies en lezingen volgen op afstand op de lijst van favoriete bezigheden.

Teruggang

Aan het eind van de jaren zestig zet een geleidelijke teruggang in, die bijna twintig jaar zal aanhouden. In 1968 daalt het ledental tot onder de veertig; het aantal sociëteitsmiddagen loopt terug tot drie en, aan het eind van de jaren zeventig, worden in korte tijd de vaste avonden van drie tot nul gereduceerd. De leeftijdsopbouw van het ledenbestand is eveneens een voortdurend punt van zorg. In 1970 bijvoorbeeld zijn er van de 37 leden twintig ouder dan 70 jaar, waarvan elf 75 jaar of ouder, verhoudingen die in de volgende jaren zeker niet verbeteren. Bekende leden in deze tijd zijn onder andere burgemeester Bogaardt en notaris Udo, die twintig jaar als secretaris producent van humoristische verslagen was. De gewoonte verslagen voor te lezen op de eerstvolgende vergadering vereiste bij de secretaris gevoel voor humor als onmisbare eigenschap! Verder waren er mr. A. van der Wilde, die van 1950 enkele decennia voorzitter was en (oud)-

gemeentesecretaris, later minister, Beernink. Over de laatste, een voortreffelijk schaker, gaat het verhaal dat hij bij een simultaanséance na elke door hem gewonnen partij, een glas jenever gebruikte en niettemin zijn honderd procent score handhaafde!

Rond 1985 wordt een dieptepunt bereikt als het aantal leden tot onder de dertig is gedaald, ondanks het feit dat sinds drie jaar het lidmaatschap ook voor dames is opengesteld. Incidentele avondbijeenkomsten vinden bijna niet meer plaats en op de drie vaste middagen zijn nauwelijks twee bridgetafels te bemannen. De financiële situatie wordt precair, vooral ook doordat Amicitia zich nog altijd de luxe van een gerant permitteert. Het wordt duidelijk dat in een middelgrote plaats als Rijswijk, de tijd voor een algemeen trefcentrum voor notabelen definitief voorbij is. De oorzaken zijn niet moeilijk aan te geven: voor zover de doelgroep ondanks de vermindering van sociale verschillen na de Tweede Wereldoorlog nog bestaat, wordt zij grotendeels in beslag genomen door òf meer “thematisch gerichte” organisaties als Rotary en Lions òf door activiteiten (bridge bijvoorbeeld) die nu volledig gemengd plaatsvinden.

Wedergeboorte

In 1986 gaan het bestuur en de nog overgebleven leden tot actie over. Het aanknopingspunt ligt voor de hand: in 1984 heeft een hoofdzakelijk uit jongere bewoners van Leeuwendaal bestaande bridgeclub als huurder zijn intrek mogen nemen in Amicitia, een jaar later gevolgd door een tweede. Enkele leden van deze clubs, die overtuigd zijn van het belang van een gebouw als Amicitia in hun wijk, worden uitgenodigd lid te worden. Twee van hen weten in 1987 zelfs tot het bestuur door te dringen. Dit is het begin van nogal wat, geleidelijk doorgevoerde, veranderingen. Zo wordt de financiële basis verbeterd door in plaats van een gerant, jeugdige buurtbewoners de barbediening te laten verzorgen. Het aantal vast bridgeavonden stijgt tot gemiddeld vier per week; andere activiteiten nemen toe in aantal en variatie (van dansles en modeshows tot gecombineerde bridge-koud-buffet bijeenkomsten in het Rijswijks Museum met meer dan 100 aanwezigen). Het aantal leden stijgt tot ca. 140 en dat niet alleen doordat de feitelijke ballotage is afgeschaft of doordat de contributie is gereduceerd tot het niveau van 1970.

Uiterst belangrijk is de restauratie van het Sociëteitsgebouw die in 1992 is uitgevoerd. De bouwvallig geworden buitenmuren zijn volledig hersteld. Een financiële injectie van de gemeente – Amicitia kon als monument meeprofiteren van het toen net gestarte gemeentelijk monumentenbeleid – was hierbij van grote betekenis.

Op dit ogenblik staat Amicitia er goed voor. Net op tijd is het besef doorgedrongen dat, als oude idealen achterhaald zijn, drastische veranderingen nodig kunnen zijn. De korte terugblik in de eigen historie leert tegelijk dat veranderingen in de omgeving zullen blijven optreden en dat aanpassingen in verband hiermee nodig zullen blijven. Voorlopig lijkt er echter nog ruimte te bestaan voor een ongesubsidieerd semi-openbaar verenigingsgebouw waarin gevarieerde activiteiten kunnen plaatsvinden die de capaciteit van de gemiddelde huiskamer te boven gaan.

Bronnen

Jaarverslagen en notulen van Algemene ledenvergaderingen en van bestuursvergaderingen Sociëteit Amicitia 1898-1917, 1923-1939 en 1960-1993

De laatste 25 jaar, en daarna